

достатки землевласників збільшувалися, а з ними почали виникати і нові запити до сільськогосподарської преси. І вже у 80-ті рр. почали з'являтися нові сільськогосподарські газети і журнали. Але «Земледельческая газета» під керівництвом Ф.О. Баталіна була першою ластівкою на шляху розповсюдження сільськогосподарських знань серед великої кількості сільських господарів, створила свого читача і сприяла подальшому розвитку сільського господарства. І все це завдячуючи здібностям дуже енергійної, освіченої людини, якою був Федір Олександрович Баталін. Якщо б хто небув забажав оцінити ту користь, яку приніс сільському господарству Федір Олександрович, то це була б історія сільського господарства за 35 років з надіями, розчаруваннями, кропіткою працею і пошуком нових прийомів, методів, технічних новинок для його покращання.

Помер Ф.О. Баталін у Петербурзі 7 лютого 1895 р. А пам'ять про талановитого вченого, чудову людину живе і понині.

**МИХАЙЛО ОЛЕХОВСЬКИЙ – ГІДНИЙ ПОСЛІДОВНИК ІДЕЙ
В.В. ДОКУЧАЄВА І В.І. ВЕРНАДСЬКОГО У ДОСЛІДЖЕННІ ПРИРОДИ
ПОЛТАВЩИНИ**

Самородов В.М.

Полтавська державна аграрна академія (м. Полтава)

Кигим С.Л.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського (м. Полтава)

Відомо, що музеї, як осередки збереження рухомих історичних, природничих та мистецьких цінностей, завжди виконували надзвичайно важливу роль у самоідентифікації людей. Не є виключенням у цьому Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, літопис діяльності якого починається від 1891 р. Слід об'єктивно сказати, що у ті далекі часи фахівців з музейництва просто не існувало. З огляду на це, творча біографія першого завідувача тодішнього, ще не краєзнавчого, а природничо-історичного музею Михайла Олександровича Олеховського (1891–1909) – гідного продовжувача ідей засновника музею В.В. Докучаєва, потребує свого всебічного вивчення. Зважаючи на таку вікопомну подію, як 125-річчя Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, слід донести сучасникам найбільш повну інформацію про першого завідувача цієї знакової для України культурно-освітньої та науково-дослідної установи і гідно оцінити його внесок у її становлення та розвиток, як центру еволюції природознавчої наукової думки Полтавщини.

Михайло Олександрович Олеховський (16.04.1854–11.12.1909), природознавець, краєзнавець, музеєзнавець. Народився у місті Кременчуці в сім'ї статського радника О.М. Олеховського. У Полтаві родина Олеховських мешкала у власному будинку по вул. Кузнєцькій (куток Нова будова), пізніше Пушкінська (нині Пушкіна). Одноповерховий будинок за № 109, після

численних перебудов, зберігся до нашого часу.

Навчання М.О. Олеховський розпочав у гімназії, у 1879 р., закінчив природниче відділення фізико-математичного факультету Імператорського Новоросійського університету в Одесі (нині – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова) зі званням кандидата природничих наук. Був учнем видатного вченого-біолога, лауреата Нобелівської премії І.І. Мечникова. Трудову діяльність у Полтаві М.О. Олеховський почав земським статистом у статистичному бюро губернського земства, але справжню свою справу та покликання він знайшов у музейній роботі. Саме тоді (1888–1894) на Полтавщині працювала експедиція з наукового комплексного природничо-історичного дослідження території губернії під керівництвом В.В. Докучаєва. Після закінчення досліджень В.В. Докучаєв звернувся до Полтавського губернського земства з пропозицією створення земського музею. З листопада 1890 р. М.О. Олеховському було доручено земством зберігання і впорядкування експедиційних колекцій, а в 1891 р. він був обраний за конкурсом завідувачем природничо-історичного музею Полтавського губернського земства. Музейній справі М.О. Олеховський віддав 19 років життя, ним було розроблено план влаштування музею, згідно якого він складався з двох відділів: наукового та практичного. В основу музею лягли природничі колекції, зібрані експедицією В.В. Докучаєва: 4 тис. зразків ґрунтів, 500 зразків гірських порід та залишків викопної фауни, гербарій рослин з 862 аркушів.

Неодноразово М.О. Олеховський здійснював виїзди разом з В.І. Вернадським: у 1897 р. – до Кременчука, де у земській каменоломні було знайдено куски червоного залізняка, а також до села Гавронці Полтавського повіту, де було виявлено бобову руду; у 1901 р. – на знамениту археологічну пам'ятку – Гінцівську пізньопалеолітичну стоянку на Лубенщині, у цьому ж році за завданням Полтавського губернського земства – на Висачківській пагорб неподалік села Висачки Лубенського повіту. Влітку 1902 р. М.О. Олеховський знову разом з В.І. Вернадським обстежив місцевість у Хорольському повіті, де поблизу села Мелюшки була виявлена кварцова руда з часточками золота. Висновки обстеження були повідомлені Полтавській земській управі.

Діяльність завідувача музею сприяла тому, що багато аматорів, державних установ передавали свої колекції в дар музею. У музей надходили не тільки місцеві збірки, а й експонати з різних куточків світу. Значні зібрання надійшли від полковника П.П. Бобровського, з яким М.О. Олеховський познайомився у 1894 р. Колекція П.П. Бобровського (на жаль, значною частиною втрачена в часи воєнних лихоліть), яка поклала початок музейному відділу народознавства, і посьогодні прикрашає своїми раритетами експозицію музею. Найважливішим надбанням музею стало пожертвування у 1906 р. лубенською поміщицею, меценатом, видавцем, громадською діячкою К.М. Скаржинською свого музею у Круглику. Це 20 тис. експонатів, з них 3836 – із природознавства (мінералогії, геології, біології), і 4 тис. томів наукової бібліотеки.

Завідувач музею брав участь у багатьох заходах, які проводило земство, зокрема у розробці практичних питань розвитку сільського господарства: складав проекти і плани участі земства у справі закріплення летючих (дюнних) пісків. Паралельно з цим була розроблена й система заходів боротьби з процесами утворення ярів. М.О. Олеховський сприяв розвитку шовківництва на Полтавщині, давав консультації у зв'язку з переоцінкою земель 1893 р., особисто проаналізувавши близько 200 зразків ґрунтів, відібраних у Полтавському та Зіньківському повітах. До речі, робота з визначення типів ґрунтів проводилась у маленькій хімічній лабораторії, якою користувалось і Полтавське дослідне поле.

Про різнобічну діяльність М.О. Олеховського свідчить його активна участь у роботі Полтавського сільськогосподарського товариства. На засіданні Товариства 15.01.1892 р. він був обраний його дійсним членом, а у 1899 р. за бездоганну службу на посаді завідувача музею став членом його правління, входячи до складу агрономічної комісії. М.О. Олеховському припадає ініціатива закладки Петровського парку та Ботанічного саду в Полтаві. Ним було складено його проект. Щодо останнього, М.О. Олеховський консультувався з професором ботаніки Харківського університету А.М. Красновим – організатором ботаніко-географічного саду при Харківському ветеринарному інституті. Та на жаль, хвороба та рання смерть М.О. Олеховського завадили реалізації цих знакових ідей. За роки роботи М.О. Олеховського музей був учасником багатьох виставок – Всеросійських та Міжнародних. 1900 р. – Всесвітня виставка в Парижі. Спеціально для неї на прохання Ґрунтового комітету М.О. Олеховським було надіслано 16 типових зразків ґрунтів Полтавської губернії та пуд лесу, які експонувались у відділі російських ґрунтів разом з численними картами, науковою звітністю експедиції, тощо, за які В.В. Докучаєву було присуджено вищу нагороду Grand prix. Не можна оминати участь М.О. Олеховського у діяльності однієї з найстаріших бібліотек Полтавщини – колишньої Полтавської громадської бібліотеки – нині Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського, яка 2015 р. відзначила своє 120-ти річчя. З початку своєї діяльності Михайло Олександрович був не тільки її активним членом – річним передплатником, а й розбудовником. По мірі своїх можливостей він брав участь у засіданнях правління книгозбірні. Крім цього, був постійним її меценатом – дарувальником низки книжок, які у той час були досить дорогими.

Через тяжку хворобу у середині 1909 р. М.О. Олеховський залишає роботу, так і не здійснивши всіх своїх задумів. Помер М.О. Олеховський 11 грудня 1909 р. на 55 році життя. У некролозі на його смерть, надрукованому в газеті «Киевские вести» (від 21 грудня 1909 р.) зазначалось: «Полтава втратила одного з кращих своїх людей... Як багато своєї праці, своєї живої душі вклав він у рідну йому земську справу, на користь рідного краю, тісний і близький зв'язок з яким він завжди відчував... Ще раз скажемо – хто буде писати історію культурної роботи Полтавського земства – поставити в ній покійного на визначне місце. Не буде забута тоді його участь, яку він брав у

створенні всіх культурно-просвітницьких починань у Полтаві, його причетність до ініціативи побудови просвітницьких будинків і музею – бібліотеки, створенні проекту встановлення пам'ятника Котляревському, багато іншого.

Завершити розвідку про М.О. Олеховського хотілось би не власними узагальненнями, а авторитетною думкою його сучасників. На привелику радість, історія подарувала нам таку можливість в особі натураліста світового виміру В.І. Вернадського. Скупий на похвалу, він був дуже об'єктивним і точним у характеристиках людей. Вже після першого свого контакту з Михайлом Олеховським влітку 1891 р. у Крюкові, Володимир Іванович назвав завідувача музею: «...дуже симпатичною за духом і напрямом людиною ...», уособленням «... хороших людей, зацікавлених наукою, мистецтвом, життям...».

ВНЕСОК ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ, ЯКІ ПРАЦЮВАЛИ В ХНАУ ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА В РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ

Свіщова Я.О.

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва (м. Харків)

У теперішній час все більше приділяється уваги оцінці економічної ефективності сільського господарства, основною складовою якої є прогнозування врожайності культур. Така оцінка базується на інформації про стан ґрунту, що описується за допомогою багатьох параметрів: кількість гумусу, вміст поживних речовин, технологічні показники ґрунту (твердість, щільність, об'ємна маса), водний режим. Зі зростанням антропогенного впливу актуальним є питання наявності забруднюючих речовин у ґрунті, зокрема катіонів важких металів: їх локалізація, форми існування та міграції. Отримання та інтерпретація таких даних, обробка результатів дослідження, розробка нових методів діагностики ґрунту та рослин не можливі без фундаментальних хімічних знань, зокрема з органічної хімії. Велику роль у становленні органічної хімії відіграли розробки, які проводились на базі Ново-Александрійського інституту сільського господарства та лісництва (нині ХНАУ ім. В.В. Докучаєва).

Першим відомим вченим, який працював у Ново-Александрійському інституті був Віктор Юлійович Ріхтер. Його основні наукові праці присвячені вивченню простіших жирних кислот і ароматичних сполук. В.Ю. Ріхтер дослідив будову ряду двозаміщених похідних бензола, які містять гідроксильну, карбоксильну і нітрогрупи, а також дослідив їх взаємні перетворення та направлені дії замісників. У Ново-Александрійському інституті вчений пропрацював на посаді професора лише рік, але саме тут у 1874 р. він видав підручник «Учебник неорганической химии по новейшим воззрениям», який витримав 13 перевидань.

У 1874 р. відбулося створення в інституті хімічної лабораторії, в якій в період 1882–1886 рр. плідно працював видатний вчений-органік Єгор Єгорович Вагнер. Його основні наукові дослідження були пов'язані з органічним